

Отримана 29.03.2026

Прорецензована: 18.04.2026

Прийнята до друку: 20.04.2026

Електронна адреса: opanasukiukta@gmail.comORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0001-8836-4973>Електронна адреса: 3480465@gmail.comORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0009-0008-6593-3393>DOI: <http://doi.org/10.25264/2312-7112-2026-30-28-34>

Опанасюк Т., Опанасюк Е. Міжконфесійний конфлікт як феномен соціальної реальності в умовах воєнного часу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філософія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2026. № 30. С. 28–34.

УДК [141.4:2-674]:355.422(477)

Тетяна Опанасюк, Едуард Опанасюк

МІЖКОНФЕСІЙНИЙ КОНФЛІКТ ЯК ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У статті здійснено філософський аналіз міжконфесійних конфліктів у період воєнного часу. Метою дослідження є виявлення онтологічних, антропологічних та аксіологічних вимірів міжконфесійного конфлікту та визначення його ролі у структурі соціальної реальності в умовах війни. Обґрунтовано, що воєнний час радикально трансформує соціальну реальність, унаслідок чого міжконфесійні відносини набувають не лише релігійного, але й світоглядного, політичного, ідентифікаційного та ціннісного характеру.

У межах онтологічного підходу міжконфесійний конфлікт розглянуто як форму конструювання соціальної реальності, що пов'язана з формуванням колективних ідентичностей, символічних меж і соціальних ієрархій. У філософсько-антропологічному вимірі проаналізовано трансформацію релігійної ідентичності, феномен довіри до релігійних інституцій, психологічні та поведінкові механізми міжконфесійної взаємодії, а також процеси радикалізації релігійної свідомості в умовах війни. В аксіологічному вимірі міжконфесійний конфлікт інтерпретовано як конфлікт ціннісних систем і моральних інтерпретацій війни, справедливості, насильства, відповідальності та свободи.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному філософському аналізі міжконфесійного конфлікту як багатовимірною феномену, що поєднує онтологічний, антропологічний та аксіологічний рівні аналізу, а також у розгляді міжконфесійного конфлікту не лише як соціальної суперечності, але як механізму конструювання соціальної реальності, ідентичностей та ціннісних систем у воєнний період.

Зроблено висновок, що у воєнний час міжконфесійні конфлікти стають важливим чинником формування колективної ідентичності, соціальної мобілізації та символічного розмежування соціальних груп, а їх розуміння потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує соціальну філософію, філософську антропологію, аксіологію та конфліктологію.

Ключові слова: міжконфесійний конфлікт, релігійна ідентичність, війна, довіра, соціальна реальність, філософія релігії.

Tetiana Opanasiuk, Eduard Opanasiuk

INTERCONFESSIONAL CONFLICT AS A PHENOMENON OF SOCIAL REALITY IN TIMES OF WAR

This article presents a philosophical analysis of interfaith conflicts during wartime. The aim of the study is to identify the ontological, anthropological, and axiological dimensions of interfaith conflict and to determine its role in the structure of social reality under wartime conditions. It is argued that wartime radically transforms social reality, as a result of which interfaith relations take on not only a religious but also a worldview, political, identity, and value-based character.

Within the framework of an ontological approach, interfaith conflict is examined as a form of constructing social reality linked to the formation of collective identities, symbolic boundaries, and social hierarchies. In the philosophical-anthropological dimension, the article analyzes the transformation of religious identity, the phenomenon of trust in religious institutions, the psychological and behavioral mechanisms of interfaith interaction, as well as the processes of radicalization of religious consciousness in wartime conditions. In the axiological dimension, interfaith conflict is interpreted as a conflict of value systems and moral interpretations of war, justice, violence, responsibility, and freedom.

The scientific novelty of this study lies in a comprehensive philosophical analysis of interfaith conflict as a multidimensional phenomenon that integrates ontological, anthropological, and axiological levels of analysis, as well as in the examination of interfaith conflict not merely as a social contradiction, but as a mechanism for constructing social reality, identities, and value systems during wartime.

It is concluded that during wartime, interconfessional conflicts become an important factor in the formation of collective identity, social mobilization, and the symbolic demarcation of social groups, and understanding them

requires an interdisciplinary approach that combines social philosophy, philosophical anthropology, axiology, and conflict studies.

Keywords: *interfaith conflict, religious identity, war, trust, social reality, philosophy of religion.*

Воєнний час радикально трансформує соціальну реальність, загострюючи наявні суперечності та формуючи нові лінії соціального розмежування. У таких умовах міжконфесійні відносини перестають бути виключно сферою релігійного плюралізму і перетворюються на простір конфлікту, що має не лише релігійний, але й світоглядний, політичний та ціннісний характер. Це актуалізує питання про онтологічну природу міжконфесійного конфлікту: чи є він лише наслідком зовнішніх соціально-політичних обставин, чи виступає проявом глибших структур соціальної реальності та формування колективних ідентичностей.

Поліконфесійність є історично притаманною характеристикою українських земель, оскільки ще з часів Київської Русі тут співіснували різні релігійні традиції, серед яких язичництво, християнство, юдаїзм та іслам. Соціальна реальність у поліконфесійному суспільстві характеризується множинністю релігійних наративів, цінностей і символічних систем, у межах яких різні конфесійні спільноти формують власні картини світу, уявлення про істину, мораль, справедливість і сенс людського існування. Сучасна релігійна структура України включає майже 35 тисяч організацій різних конфесій, серед яких найбільшу частку складають православні церкви, протестантські та католицькі громади, а також менш чисельні іудейські, мусульманські та інші релігійні організації [6].

Невід'ємною складовою міжконфесійних відносин є конфлікти між представниками різних конфесій. У класичній конфліктології конфлікт трактується як органічна складова соціальної взаємодії та необхідний механізм підтримання суспільного порядку [10, с. 73]. Однак конфлікти у релігійному середовищі мають специфіку, що полягає у їх символічному та сакральному вимірі, оскільки вони стосуються не лише інституційних структур або релігійних практик, а фундаментальних переконань, які формують світогляд людини. У такому протистоянні учасниками виступають не лише релігійні організації та духовенство, а й віруючі, для яких релігійна належність є важливою складовою їхньої ідентичності.

У наукових дослідженнях М. Бабія конфлікт між конфесіями трактується як стан загострених суперечностей між релігійними спільнотами, що проявляється у конфронтації, ворожості та різних формах протистояння між ними [2, с. 215].

За визначенням А. Арістової, міжконфесійні конфлікти є константним та універсальним видом суспільних конфліктів, закономірністю історичного розвитку релігії від початку процесів конфесієтворення. Вони пов'язані з протистоянням конфесій у процесі реалізації їхніх інтересів, збереження ідентичності та боротьби за вплив, ресурси й соціальний статус [1, с. 208-209].

В. Балух трактує міжконфесійний конфлікт як «протистояння і зіткнення між носіями різних релігійних цінностей, що обумовлені відмінностями у світобаченні, уявленнях і ставленні до Бога та різною участю у релігійному житті» [3, с. 123].

Важливим чинником міжконфесійних відносин виступає релігійна та конфесійна ідентичність, яка формується через процес розмежування «своїх» та «інших». Вона ґрунтується на віроповчальних особливостях, обрядах, традиціях та системі цінностей конкретної релігійної спільноти, що дозволяє віруючим ототожнювати себе з певною конфесією та відрізнитися від представників інших релігійних груп. Формування релігійно-деномінаційної належності відбувається як у межах власної конфесії, так і у взаємодії з представниками інших віросповідань. Сама по собі конфесійна ідентичність не є безпосередньою причиною конфліктів, однак може виступати їх каталізатором у випадках дискримінації, обмеження прав, приниження або зниження соціального статусу певної релігійної спільноти, що призводить до загострення міжконфесійних відносин [8, с. 204].

Водночас кожна конфесія формує не лише систему вірувань, а й зумовлений нею спосіб життя, усі складові якого сакралізуються та сприймаються як встановлені божественним порядком. У зв'язку з цим навіть незначні зміни релігійної практики можуть розглядатися як відступ від віри, а власна релігія сприймається віруючими як єдина істинна та незмінна, що ускладнює сприйняття інших релігійних традицій і може сприяти формуванню міжконфесійної дистанції та напруженості. Означена мотивація відіграє визначальну роль не лише у відносинах різноконфесійних віруючих, а навіть у відносинах носіїв різних течій чи церков однієї і тієї ж конфесії [11, с. 14].

Конфлікти у релігійній сфері в Україні мають комплексну соціальну природу і не зводяться виключно до богословських суперечностей. Вони часто детермінуються політичними, економічними, майновими, правовими, культурними та етнонаціональними чинниками, що значно ускладнює їх структуру та динаміку розвитку [9, с. 324]. Конфесійна належність може виступати важливим чинником формування меж соціальних спільнот, іноді навіть у межах однієї локальної громади [5, с. 56].

В українському суспільстві самоідентифікація як православного часто пов'язана не лише з релігійною вірою, а й із культурною, історичною та національною належністю, що формує відчуття приналежності до домінантної соціальної групи. Водночас трансформаційні процеси в українському суспільстві супроводжуються кризою ідентичностей та переосмисленням усталених форм соціальної самоідентифікації. У таких умовах зростає роль конфесійної належності як способу символічного розмежування соціокультурних відмінностей між групами. Нерідко релігійна ідентичність набуває культурного, етнічного або політичного змісту, коли люди ототожнюють себе з певною конфесією не стільки на основі віри, скільки на основі культурної чи національної належності. У результаті конфесійна належність може виконувати функцію цивілізаційного та політичного маркера, що особливо актуалізується в умовах соціальних і політичних конфліктів [4, с. 13].

Таким чином, релігія часто виступає не стільки безпосередньою причиною конфлікту, скільки маркером групової ідентичності, навколо якого мобілізуються соціальні групи та формуються лінії соціального протистояння. Особливо виразно це проявляється в умовах воєнного часу, коли релігійна належність починає тісно пов'язуватися з питаннями національної, культурної та політичної ідентичності, що може спричиняти загострення протиріч між конфесіями. Релігійні інституції при цьому стають важливими акторами суспільної мобілізації. У таких умовах конфлікт переходить із латентної у відкриту форму та проявляється як боротьба за символічний контроль над інтерпретацією соціальної реальності. Релігійні інституції виступають не лише носіями віровчення, а й активними учасниками суспільно-політичних процесів, беручи участь у формуванні колективної ідентичності, суспільних наративів і моделей соціальної солідарності. Відповідно, у воєнний період конфлікти між конфесіями набувають не лише релігійного, а й соціокультурного, політичного та ідентифікаційного характеру, що значно підсилює конфліктогенний потенціал релігійного середовища.

У цьому контексті міжконфесійний конфлікт можна розглядати як прояв множинності соціальної реальності, що виникає у процесі взаємодії різних релігійних спільнот. Кожна конфесія формує власну картину світу, яка включає специфічні уявлення про істину, мораль, цінності та сенс буття. У мирний час така множинність проявляється у формі релігійного плюралізму, коли різні конфесійні наративи співіснують, не порушуючи соціальної стабільності. Воєнний контекст суттєво змінює соціальну динаміку: загроза безпеці, необхідність мобілізації суспільства та високий рівень невизначеності змушують людей шукати єдність і чіткі ідентифікаційні межі. У такій ситуації альтернативні релігійні наративи починають сприйматися як потенційна загроза, відбувається делегітимація «іншого» та формується бінарна опозиція «свій – чужий».

У цьому вимірі конфлікт перестає бути виключно негативним явищем і починає виконувати функцію конституювання соціальної реальності, виступає маркером колективної ідентичності та механізмом організації суспільства у кризовий період. Онтологічний аналіз показує, що міжконфесійний конфлікт має структурну та системну природу: він невід'ємний від соціальної реальності, проявляється на рівні взаємодії соціальних суб'єктів, визначає соціальні ієрархії та моделює правила взаємодії між спільнотами. У контексті воєнного часу це особливо важливо, оскільки конфлікт стає способом визначення соціальної ідентичності, легітимації певних цінностей та ієрархії влади, а не лише наслідком індивідуальних чи групових суперечностей.

В умовах війни релігія перестає бути лише сферою приватної віри та набуває статусу інтегрального елемента колективної ідентичності й соціальної дії. Це знаходить відображення у трансформації релігійних інститутів у чинники моральної підтримки та соціальної мобілізації, посиленні ролі релігійних символів у політичних дискурсах, а також у формуванні нових ліній групової диференціації, які можуть сприйматися як загроза іншими конфесійними спільнотами. Показовим прикладом у цьому контексті є процес формування незалежної православної церковної структури в Україні, що завершився визнанням автокефалії Православної Церкви України. Цей процес не лише змінив інституційну структуру православ'я, але й посилив конфігурацію релігійної та національної ідентичності, що супроводжувалося загостренням відносин із релігійними структурами, пов'язаними з РПЦ. З онтологічної точки зору цей приклад демонструє, що міжконфесійний конфлікт є не просто

сукупністю індивідуальних релігійних уподобань або інституційних суперечностей, а виступає динамічною структурою соціальної реальності, через яку відбувається конструювання ідентичностей, символічних меж та моделей колективної солідарності.

Отже, онтологічний аналіз міжконфесійного конфлікту дозволяє розглядати його не лише як соціальну суперечність між релігійними спільнотами, а як форму існування соціальної реальності, у межах якої відбувається конструювання ідентичностей, формування символічних меж, легітимація цінностей та встановлення соціальних ієрархій. У цьому сенсі конфлікт виступає не аномалією соціального порядку, а способом його формування і відтворення, особливо у кризових і воєнних умовах, коли суспільство потребує чітких ідентичностей, ціннісних орієнтирів і механізмів соціальної мобілізації.

Антропологічний вимір міжконфесійного конфлікту розглядає людину не лише як віруючу особу, а як соціального та культурного агента, чия поведінка формується у взаємодії з іншими людьми, соціальними інститутами та символічними системами, наповненими релігійними смислами, цінностями та переживаннями. У цьому контексті міжконфесійний конфлікт постає не лише як інституційне або доктринальне протистояння, а як процес, що відбувається на рівні ідентичностей, повсякденних практик, соціальних взаємодій та інтерпретації реальності віруючими.

З позицій філософської антропології релігія виконує не лише нормативну чи інтеграційну функцію, але й виступає способом осмислення людського існування, особливо у граничних ситуаціях, пов'язаних із загрозою життя, смертю, стражданням і несправедливістю. Умови війни актуалізують саме ці екзистенційні виміри людського буття, унаслідок чого релігійна ідентичність набуває не лише культурного чи традиційного, а й глибокого екзистенційного значення.

В умовах війни відбувається трансформація релігійної ідентичності та її певна радикалізація, що пов'язано з переживанням загрози, невизначеності, травми та підвищеної смертності. У таких умовах посилюється потреба людини у приналежності до спільноти, оскільки спільнота забезпечує відчуття безпеки, підтримки та смислової визначеності. Зростає значення символічних маркерів ідентичності, таких як мова, віра, релігійна традиція, історична пам'ять, які починають виконувати функцію не лише культурної, а й соціально-екзистенційної самоідентифікації. Релігія у воєнний період виступає джерелом сенсу, моральної підтримки та пояснення страждання і втрат, а також способом інтерпретації подій війни у категоріях добра і зла, справедливості, жертвності та історичної місії.

Релігійна ідентичність у таких умовах часто зміцнюється через механізми групової солідарності, що впливає на сприйняття інших соціальних і релігійних груп: вони можуть розглядатися як «ближні» та союзники або як «інші», що представляють альтернативну чи навіть ворожу систему цінностей. Таким чином, ідентичність формується не лише через самоусвідомлення, але й через протиставлення «свого» і «чужого», що є одним із фундаментальних антропологічних механізмів соціальної взаємодії.

Важливою трансформацією в умовах війни є також зміна феномену довіри до релігійних інституцій, яка перестає визначатися виключно духовним авторитетом чи традиційною легітимністю і набуває характеру морально-оцінної категорії. Її формування значною мірою залежить від позиції релігійних організацій щодо війни, рівня їхньої соціальної активності, участі у суспільно значущій діяльності та здатності відповідати на екзистенційні запити віруючих, пов'язані з питаннями життя і смерті, справедливості, страждання та надії. У цьому контексті довіра виступає не лише соціально-психологічною категорією, але й формою моральної легітимації релігійних інституцій у суспільстві.

Вирішальну роль у формуванні такої довіри відіграє практична діяльність релігійних спільнот, зокрема їх участь у гуманітарній допомозі, капеланському служінні, волонтерській діяльності та психологічній підтримці населення. Такі практики виконують не лише функцію соціальної підтримки, але й сприяють формуванню колективної релігійної солідарності, у межах якої релігійне служіння трансформується у форму суспільно значущої діяльності та стає чинником конструювання спільної ідентичності, моральної спільноти та символічної єдності суспільства у кризових умовах.

Водночас антропологічно важливо враховувати й такі явища, як радикалізація релігійної свідомості або реактивний консерватизм, що можуть виникати в умовах тривалого соціального напруження, небезпеки та поляризації суспільства. Ці процеси можуть посилювати уявлення про «своїх» і «чужих», зміцнювати символічні межі між конфесійними спільнотами та, відповідно, потенційно поглиблювати міжконфесійні розломи.

Важливим елементом антропологічного виміру міжконфесійного конфлікту є також аналіз психологічних і поведінкових механізмів, що проявляються на рівні індивідуальної та групової взаємодії. Міжконфесійні конфлікти виступають не лише соціально-інституційним або ідентифікаційним явищем, але й складним психосоціальним процесом, що супроводжується значним емоційним напруженням, матеріальними втратами та морально-психологічними переживаннями учасників конфлікту. У таких умовах спостерігаються різні типи поведінки учасників конфлікту – від відкрито агресивних форм до уникнення конфліктної взаємодії, що свідчить про складність антропологічної природи міжконфесійних протистоянь. Особливу небезпеку у структурі міжконфесійних конфліктів становлять явища релігійного фанатизму, прозелітизму та релігійного партикуляризму [3, с. 124].

Таким чином, з філософсько-антропологічної точки зору міжконфесійний конфлікт слід розглядати як результат взаємодії ідентифікаційних, психологічних, екзистенційних і соціальних чинників, що формують установки віруючих, їхні моделі поведінки, сприйняття представників інших релігійних спільнот та їхнє розуміння власного місця у світі. У цьому сенсі міжконфесійний конфлікт постає не лише як протистояння релігійних інституцій чи доктрин, а як форма соціального та екзистенційного самовизначення людини, у межах якого через релігійну ідентичність, довіру, солідарність, віру, страх і протиставлення «свого» і «чужого» відбувається конструювання соціальної реальності та колективних смислів у кризових умовах війни.

Аналіз міжконфесійних конфліктів у період війни з аксіологічної перспективи має вагоме як теоретичне, так і практичне значення. Це зумовлено тим, що система культурних і релігійних цінностей виступає ключовим орієнтиром, який визначає зміст і спрямованість соціальної та індивідуальної діяльності. Цінності як відносно автономні смислові утворення формують нормативні моделі поведінки, забезпечують інтеграцію або диференціацію соціальних і конфесійних груп, а також відіграють важливу роль у ситуаціях екзистенційної напруженості, характерних для воєнного часу.

Система цінностей становить внутрішнє ядро культури, виступає одним із базових мотиваційних чинників соціальної дії та впливає на формування потреб, інтересів і поведінкових стратегій особистості [7, с. 94]. У міжконфесійному контексті це проявляється у відмінностях інтерпретацій сакрального, релігійної ідентичності, легітимності, справедливості та соціального порядку. Відтак, саме на аксіологічному рівні формуються передумови міжконфесійних конфліктів, оскільки різні релігійні спільноти спираються на відмінні системи цінностей і моральних орієнтацій.

Аксіологічний підхід до аналізу міжконфесійного конфлікту в умовах війни дозволяє інтерпретувати його не лише як зіткнення інституційних інтересів чи соціально-політичних позицій, але передусім як конфлікт ціннісних систем, моральних уявлень і світоглядних орієнтацій. Релігійні інституції у такому вимірі постають носіями різних аксіологічних моделей, що визначають інтерпретацію війни, насильства, справедливості, патріотизму, морального обов'язку та відповідальності. Саме ці відмінності часто лежать в основі міжконфесійних суперечностей у період війни, коли питання моральної оцінки війни та позиції церкви щодо неї набувають принципового значення.

Згідно з класичною аксіологічною традицією, зокрема у працях М. Шелера [18] та Н. Гартманна [13; 14], цінності мають ієрархічну структуру і визначають не лише індивідуальну поведінку, але й колективні форми свідомості. В умовах війни ця ієрархія зазнає суттєвої трансформації: на перший план виходять екзистенційні та колективні цінності – життя, безпека, свобода, гідність, солідарність, тоді як універсалістські моральні принципи, такі як ненасильство або прощення, можуть зазнавати переосмислення або тимчасового відступу. Саме така зміна ієрархії цінностей часто зумовлює напруження між різними релігійними спільнотами, які по-різному визначають пріоритети моральних цінностей у ситуації війни.

У цьому контексті міжконфесійний конфлікт у воєнний період можна розглядати як конфлікт моральних інтерпретацій, у межах якого різні релігійні спільноти по-різному трактують ключові етичні категорії: справедливість, допустимість насильства, патріотизм, моральний обов'язок і відповідальність. Така ситуація може бути інтерпретована через концепцію «конфлікту інтерпретацій» П. Рікера [17], відповідно до якої соціальна реальність є полем боротьби смислів і значень. У міжконфесійному середовищі це проявляється як конкуренція моральних і релігійних наративів, де кожна конфесія прагне утвердити власну інтерпретацію війни, миру, справедливості та моральної відповідальності як легітимну.

Війна як гранична соціальна ситуація актуалізує фундаментальні моральні дилеми, пов'язані з напруженням між універсальними та колективними цінностями. З одного боку, релігійна етика

традиційно апелює до цінностей миру, любові, милосердя та прощення; з іншого – ситуація збройної агресії актуалізує цінності справедливості, самооборони, захисту спільноти та національної солідарності. У цьому контексті важливою є концепція «справедливої війни» М. Вальцера [20], у якій філософ намагається поєднати моральні обмеження насильства з визнанням права на захист. Різні релігійні конфесії можуть по-різному інтерпретувати моральну допустимість війни як оборонної, що також стає джерелом міжконфесійних дискусій і конфліктів.

Проблема війни та насильства тісно пов'язана з питанням відповідальності. У філософії Е. Левінаса відповідальність за Іншого постає як фундаментальний етичний принцип, який не зникає навіть у ситуації конфлікту [16, с. 244-245]. Однак у воєнних умовах ця відповідальність набуває нових форм і може вступати у суперечність із колективними інтересами та логікою виживання спільноти. У міжконфесійному контексті це проявляється у дискусіях щодо меж відповідальності перед власною релігійною спільнотою, нацією та людством загалом.

Важливим аспектом аксіологічного виміру міжконфесійних конфліктів є також проблема насильства та його моральної легітимації. Г. Арендт підкреслювала, що насильство має інструментальний характер і не може бути самодостатнім джерелом легітимності [12, с. 44-53]. Проте у ситуації війни насильство часто отримує моральне виправдання через апеляцію до захисту вищих цінностей – життя, свободи, державності, релігійної та національної ідентичності. У цьому процесі релігійні інституції відіграють важливу роль у формуванні моральних оцінок війни та визначенні меж допустимості насильства, що безпосередньо впливає на характер міжконфесійних відносин.

Війна також стимулює переосмислення цінностей на рівні суспільства загалом. Посилюється значення солідарності, жертвності, взаємодопомоги, відповідальності за спільноту, що відповідає закономірностям трансформації ціннісних систем у кризові періоди, описаним у працях Ш. Шварца [19] та Р. Інглегарта [15]. У цьому процесі релігія виступає не лише як носій традиційних цінностей, але й як інструмент їх інтерпретації, трансформації та легітимації, що впливає на формування позицій релігійних спільнот щодо війни та миру.

Окремого значення в умовах війни набуває проблема свободи совісті. З одного боку, свобода віросповідання є базовою цінністю демократичного суспільства; з іншого – у ситуації воєнної загрози вона може вступати у суперечність із вимогами національної безпеки та соціальної мобілізації. Це створює складну аксіологічну дилему, що відображає напруження між цінностями свободи та безпеки, індивідуальних прав і колективного виживання, і може ставати підґрунтям міжконфесійних суперечностей.

Таким чином, міжконфесійний конфлікт в умовах війни доцільно розглядати як багатовимірний аксіологічний феномен, у межах якого відбувається зіткнення різних систем цінностей, моральних інтерпретацій та моделей соціальної реальності. У цьому сенсі він постає не лише як інституційне чи політичне протистояння, але як глибинний ціннісний конфлікт, у якому релігійні інституції виступають носіями конкуруючих уявлень про справедливість, свободу, відповідальність, допустимість насильства та сенс війни.

Отже, міжконфесійний конфлікт у воєнний час доцільно розглядати не лише як форму соціальної напруги або сукупність окремих актів конфронтації між релігійними спільнотами, а як складний структурний феномен соціальної реальності. Проведений аналіз показав, що міжконфесійний конфлікт має багатовимірну природу і проявляється на онтологічному, антропологічному та аксіологічному рівнях.

В онтологічному вимірі він постає як форма конструювання соціальної реальності, у межах якої формуються символічні межі, колективні ідентичності та соціальні ієрархії. В антропологічному вимірі конфлікт пов'язаний із процесами самоідентифікації, переживанням екзистенційних загроз, трансформацією довіри до релігійних інституцій та психологічними механізмами розмежування «свого» і «чужого». В аксіологічному вимірі міжконфесійний конфлікт виступає як зіткнення різних систем цінностей, моральних інтерпретацій війни, справедливості, насильства, відповідальності та свободи.

Отримані результати дозволяють розглядати міжконфесійний конфлікт як невід'ємний елемент соціальної реальності у кризові періоди, що виконує функції конструювання ідентичностей, символічних меж та моделей соціальної солідарності. Розуміння онтологічного, антропологічного та аксіологічного вимірів міжконфесійних конфліктів може бути використане для розробки стратегій міжконфесійного діалогу, зниження конфліктності релігійного середовища та соціальної стабілізації в умовах війни.

Література:

1. Арістова А. Міжконфесійні відносини у формах їх вияву. *Українське релігієзнавство*. 2009. Спецвипуск 2. С. 199–213.
2. Бабій М. Міжконфесійні конфлікти у контексті взаємовідносин етноконфесійних ідентичностей. *Релігія і нація в суспільному житті України і світу* / за ред. Л.О. Филипович. Київ, 2006. С. 207–219.
3. Балух В. Міжконфесійні конфлікти: причини, типологія і шляхи подолання. *Релігія та соціум*. 2016. № 3-4. С. 122–130.
4. Брильов Д., Калинеченко Т., Кришталь А. Релігійний фактор у конфлікті: Дослідження миробудівничого потенціалу релігійних громад України. Київ : Представництво Фонду імені Гайнріха Белля в Україні, 2019. 164 с. URL:https://irf.in.ua/files/publications/2021_PAX_Religious_Factor_in_Conflict-UA.pdf. (дата звернення: 25.03.2026).
5. Бурейко Ю. Конфесійна ідентичність православних українців в умовах сучасних викликів. *СХІД*. 2016. № 1 (141) січень-лютий. С. 54–58.
6. В Україні налічується майже 35 тисяч релігійних організацій. URL:<https://skilky-skilky.info/v-ukraini-nalichuetsia-mayzhe-35-tysiach-relihiynukh-orhanizatsiy/#:~:text=> (дата звернення: 25.03.2026).
7. Жеребятнікова І. Аксиологічні основи соціального конфлікту: філософський вимір. *Філософія в сучасному світі : Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 21-23 листопада 2025 р.* / Ред. кол. О.О. Дольська, Я. В. Тарароєв, А. В. Кіпенський, [та ін.]. Харків, 2025. С. 93–96.
8. Клімук І. Міжконфесійні конфлікти та формування релігійної ідентичності: взаємозалежність та взаємовпливи. *Українське релігієзнавство*. 2013. № 68. С. 199–208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrr_2013_68_21. (дата звернення: 25.03.2026).
9. Перевезій В. Етнонаціональний фактор конфліктогенності релігійного середовища в сучасній Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2006. Вип. 30. С. 324–334.
10. Трофименко А. В., Константинова Ю.В. *Конфліктологія та теорія переговорів : навчальний посібник*. Маріуполь : МДУ, 2020. 375 с.
11. *Україна поліконфесійна: колективна монографія.* / за ред. А. Колодного і П. Павленка. Київ : Інтерсервіс, 2021. 384 с.
12. Arendt H. *On Violence*. New York : Harcourt, Brace & World, 1970. 106 p.
13. Hartmann N. *Aesthetics*. Boston : De Gruyter, 2014. 355 p.
14. Hartmann N. *Ethics: Moral Phenomena*. Vol. 1. London : Allen & Unwin, 1932. 125 p.
15. Inglehart R. *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton : Princeton University Press, 1990. 484 p.
16. Levinas E. *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority*. Pittsburgh : Duquesne University Press, 1969. 307 p.
17. Ricoeur P. *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*. Fort Worth : Texas Christian University Press, 1976. 107 p.
18. Scheler M. *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik: Neuer Versuch der Grundlegung eines ethischen Personalismus*. Bern: Francke Verlag, 1980. 659 p.
19. Schwartz S. H. Universals in the Content and Structure of Values. *Advances in Experimental Social Psychology*. 1992. Vol. 25. P. 1–65.
20. Walzer M. *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York : Basic Books, 1977. 361 p.